

OPPHAVSRETT FOR FRILANSERE

Ellen Lexerød Hovlid

Problemstillingen i dette kapittelet er hvilke opphavsrettslige regler som er særlig relevante og viktige for frilansjournalister. I kapittelet gjennomgås reglene for hva andre kan bruke av materiale som frilanseren produserer. Jeg tar for meg reglene for hva slags materiale som er beskyttet av opphavsretten, og hva det innebærer å ha opphavsrett til noe. Deretter behandler jeg praktiske spørsmål knyttet til avtaler om opphavsrett (hvordan bør disse utformes, (hva er det viktig å passe på?). Videre redegjøres det for når frilansere må tåle at deres materiale brukes uten avtale, og hva som skjer hvis frilansere utsettes for stofftyveri. Avslutningsvis drøftes den «motsatte» situasjonen, det vil si når frilanseren selv vil bruke materiale laget av andre.

Innledning

Opphavsrett er et viktig tema for alle journalister. Kampen for opphavsrett ligger midt i skjæringspunktet mellom det profesjonelle rommet og markedets innflytelse og har vært sentral for utviklinga av journalistikkens

profesjonelle selvforståelse (Ottosen, 2004). I den digitale mediealderen er opphavsretten under press i en rekke land (Cohen, 2016). Kort sagt handler opphavsrett om rettighetene til å bestemme over materiale som man selv har laget (jf. Torvund, 2023, s. 15). Det er skrevet flere framstillinger om opphavsrett for journalister (for eksempel Børset, 2010; Wessel-Aas, 2016, kapittel 2 og Hovlid & Aarli, 2020, kapittel 12), men ingen av disse tar for seg frilansjournalistikk spesielt. Det er tema for dette kapittelet, der følgende problemstilling reises: *Hvilke opphavsrettslige regler er særlig viktige for frilansjournalister?*

For journalister generelt er opphavsretten relevant på to måter: For det første kommer opphavsretten inn når *andre* har lyst til å bruke journalistenes *eget materiale*. Denne delen av opphavsretten er viktig for alle journalister, både ansatte journalister og frilansjournalister, men den er ekstra viktig for frilansjournalister. Det skyldes at ansatte journalister overfører opphavsretten til redaksjonen gjennom sitt ansettelsesforhold, mens frilansere ikke gjør det. For ansatte journalister ligger det implisitt i arbeidsforholdets art og sakens natur at opphavsrettigheter må overføres fra den enkelte medarbeider til redaksjonen dersom utgiveren skal få utgitt sitt produkt på en praktisk måte (Wessel-Aas, 2016, s. 27). Opphavsretten for ansatte er normalt nærmere regulert i tariffavtaler (se for eksempel Journalistavtalen for avis § 42, punkt 1.1) og eventuelle lokale avtaler.

For frilansere er dette annerledes: De har sine rettigheter i behold inntil det inngås en avtale med en oppdragsgiver om bruksrettigheter. Derfor skriver Norsk Journalistlag (NJ) på sine nettsider at frilansere har «større råderett over stoffet» de lager sammenlignet med fast ansatte.¹ Det er viktig for frilansere å kjenne til hva denne posisjonen innebærer, og hvilke rettigheter de har i medhold av opphavsretten. Opphavsrett er et relativt stort og komplekst rettsområde, og jeg kan naturligvis ikke ta for meg alle detaljer, men skal se nærmere på hovedtrekkene i de reglene som er særlig viktige for frilansjournalister.

Opphavsrett er ikke bare relevant for frilansjournalister når *andre* skal bruke *deres* materiale. For det andre spiller opphavsretten også en viktig rolle når frilansere *selv* har lyst til å benytte materiale som andre har laget. Det gjelder for eksempel når de finner et bilde eller et videoklipp på nettet som passer fint for å illustrere saken de jobber med. Denne «motsatte» problemstillingen er tema på slutten av dette kapittelet.

---

¹ <https://www.nj.no/opphavsrett/> (sist lest 16.6.2025).

Hva slags frilansmateriale er beskyttet av opphavsrett?

Opphavsretten gjelder i utgangspunktet bare for det som kalles *åndsverk*. I åndsverkloven (åvl.) § 2 er åndsverk definert som «litterære eller kunstneriske verk av enhver art, som er uttrykk for original og individuell skapende åndsinnsett». I loven følger deretter en lang liste med eksempler på ulike typer åndsverk. Lista viser at veldig mange typer materiale kan utgjøre åndsverk i lovens forstand, så lenge vilkårene om «original og individuell skapende åndsinnsett» er oppfylt. Når det gjelder bruk av frilansjournalisters materiale, er nok tekster (av ulike slag), filmverk (videoer), fotografiske verk (bilder) og lydopptak de mest aktuelle typene åndsverk.

Vurderingen av hva som er et åndsverk, kan være vanskelig. Når det gjelder *tekst*, finnes det ikke noen eksakt grense for hvor lang en tekst må være for å utgjøre et åndsverk. Det er innholdet som er avgjørende. Helt korte dikt kan være åndsverk, og det samme kan korte Twitter/X-noveller (jf. Torvund, 2023, s. 58). Tekster helt uten særpreg som ikke er uttrykk for noen individuell skapende åndsinnsett, faller derimot utenfor. Det innebærer at for eksempel helt korte notiser eller nyhetsmeldinger ikke nødvendigvis vil være opphavsrettslig vernet (jf. Wessel-Aas, 2016, s. 18; Aakre et al., 2021, s. 48–49). Slike korte tekster er det sjelden frilansere skriver. Stort sett alle tekster frilansere står bak, er dermed opphavsrettslig beskyttet.

For *video, bilde og lydopptak* er vurderingen av hva som er et åndsverk, mindre viktig. Disse er beskyttet av mange av reglene i åndsverkloven og kan være ulovlige å bruke uavhengig av om de anses som åndsverk eller ikke. Bestemmelsene i åvl. §§ 20 og 23 lister opp en rekke paragrafer som gjelder for alle lydopptak, bilder og videoer. Det innebærer at vi ikke trenger å bruke så mye energi på å vurdere om et bilde, en video eller et lydopptak er et åndsverk (jf. Torvund, 2023, s. 151). Bilder, videoer og lydopptak er beskyttet av opphavsrett uavhengig av hvor banalt motivet på et bilde eller en video er (jf. Wessel-Aas, 2016, s. 20), eller hvor banalt innholdet i et lydopptak er.

Det er med andre ord ganske mye materiale som er beskyttet av opphavsrett. I praksis kan vi gå ut fra at alle tekster av mer enn helt bagatellmessig lengde og alle bilder, videoer og lydopptak faller inn under reglene (jf. Wessel-Aas, 2015, s. 89). Det er imidlertid viktig å minne om at opp-

havsretten bare beskytter den *formen* informasjonen er gitt i – og ikke selve *informasjonen* (Torvund, 2023, s. 48). Heller ikke *idéen bak* en sak er opphavsrettslig beskyttet (jf. for eksempel Torvund, 2023, s. 49).

Hvilke rettigheter har frilansere, når de har opphavsrett til noe?

Åndsverkloven skiller mellom to typer rettigheter som opphaveren har: de økonomiske og de ideelle rettighetene. De *økonomiske* rettighetene gir opphaveren, som det ligger i ordet, rett på *penger* (vederlag). De innebærer at andre ikke kan publisere (gjøre «tilgjengelig for allmennheten», som det står i åvl. § 3) frilanseres materiale uten å spørre frilanseren om lov på forhånd (få samtykke, det vil si inngå en avtale).

Dersom frilanseren velger å inngå avtale med den som spør, har frilanseren krav på betaling. Som vist i kapittel 3 i denne boken (Knudsen) opplever mange frilansere at det er et skjevt maktforhold mellom dem og oppdragsgiverne, og at dette kan gjøre det vanskelig å forhandle om pris. Da er det viktig for frilansere å være klar over at de nå har en lovbestemt rett til rimelig betaling. I den «nye» åndsverkloven fra 2018 innførte lovgiver en bestemmelse, åvl. § 69, som sier at opphaveren har «krav på rimelig vederlag» når hen overdrar opphavsrettigheter til noen andre. I praksis innebærer bestemmelsen for det første et «forhandlingskort» for frilanseren, idet frilanseren *under* forhandlingene kan kreve at avtalen som inngås, er «rimelig». For det andre innebærer bestemmelsen at frilanseren kan kreve at avtalen revideres og beløpet justeres *etter* at avtalen er inngått, dersom vederlaget er satt urimelig lavt (Rognstad, 2020, s. 149). Bestemmelsen setter dermed begrensninger for hva som lovlig kan avtales på dette området.

Åndsverkloven § 69 sier ikke bare *at* opphaveren har rett på «rimelig vederlag», men også noe om *hvordan* man skal vurdere hva som er «rimelig». Bestemmelsen lister opp en rekke momenter som skal vektlegges ved denne vurderingen. Momentene er

- hvilke rettigheter som overdras,
- hva som er vanlig på området og
- de konkrete forhold som gjør seg gjeldende, herunder partenes forhandlingsstyrke og formålet med den avtalte bruk.

- Om overdragelsen gjelder bruk i ervervsvirksomhet, skal det også legges vekt på den sannsynlige verdi av overdragelsen.

Denne lista er ikke uttømmende, og andre momenter kan også vektlegges. Under momentet «hva som er vanlig på området», er det naturlig å ta utgangspunkt i Norsk Journalistlags (NJ) minstesatser for frilansere. Da er det viktig å huske på at minstesatsene bare er nettopp *minstesatser*. I kapittel 3 i denne boka (Knudsen) redegjøres det grundigere for minstesatsene, prissetting og forhandlinger.

I tillegg til at opphavsretten gir frilansere en mulighet til å tjene penger på det de har laget, gir den også frilansere noen såkalte *ideelle* rettigheter. De mest praktiske ideelle rettighetene er at frilansere har vern mot å bli brukt på en måte som er krenkende (respektretten), og de har rett til å bli navngitt (navngivelsesretten). Begge disse rettighetene står i åvl. § 5.

Respektretten innebærer at verket ikke må endres eller gjøres tilgjengelig for allmennheten på en måte som er «krenkende for opphaverens eller verkets anseelse eller egenart».

Navngivelsesretten innebærer at frilansere har krav på å bli navngitt (kreditert) «slik som god skikk tilsier». Ved vurderingen av hva som er «god skikk», legger domstolene stor vekt på bransjens egne etiske normer og sedvane, men det er likevel ikke noe automatisk likhetstegn mellom det som er vanlig praksis i bransjen, og rettslig «god skikk» (jf. Rognstad, 2019, s. 262). All «skikk» er ikke nødvendigvis «god skikk», og domstolene kan overprøve bransjepsaksis. Ved vurderingen av hva som er god nok kreditering, vil domstolene legge vekt på hva slags materiale det er snakk om, formålet med bruken og måten materiale benyttes på. Høyesterett uttalte i Advokatfirma-saken at kravet om kreditering ikke kan «tolkes så strengt at det vil motvirke undersøkende journalistikk».² Advokatfirma-saken gjaldt VGs bildebruk i en serie kritiske artikler om virksomheten i et advokatfirma i Oslo. VG hadde brukt fotografier av advokatene i firmaet som de fant på firmaets hjemmeside og på en åpen Facebook-profil. På bildene fra hjemmesiden hadde ikke VG kreditert noen, og på bildene fra Facebook sto det bare «foto: privat». Høyesterett kom her til at VG «med fordel» kunne gått lenger i å oppgi hvor fotografiene var hentet fra, men på grunn av sakens store allmenne interesse og det solide journalistiske arbeidet som ellers var gjort, forelå det likevel ikke brudd på åndsverkloven.

---

2 HR-2022-1113-A avsnitt 89.

Hvordan bør avtaler om bruksrett utformes?

At det må inngås avtale om bruk av frilansstoff, følger også av Rammeavtalen for kjøp og salg av frilansstoff (heretter: Rammeavtalen), som NJ og MBL (Mediebedriftenes Landsforening) har utarbeidet. Denne trådte i kraft i 2018 og gjelder for frilansere som er medlem av NJ, og som tar oppdrag for MBL-bedrifter. Formålet med Rammeavtalen er å sikre forutsigbare rammer og ordnede forhold for frilansoppdrag. I § 5 i Rammeavtalen reguleres opphavsrettighetene. Under denne paragrafen inneholder Rammeavtalen noen generelle bestemmelser for forholdet mellom oppdragsgiver og frilanser.

I den første setningen under § 5 heter det at «Mellom oppdragsgiveren og frilanseren skal det inngås slik avtale at det ikke oppstår tvil om rettighetsovergangens omfang». Rammeavtalen overlater i stor grad til partene selv å inngå avtaler om rettighetene, men sier at avtalene må utformes slik at det «ikke oppstår tvil» om hva og hvor mye som er avtalt. At avtaler bør utformes så klart og tydelig som mulig, gjelder generelt for alle avtaler. Grunnen til at dette framheves særskilt i Rammeavtalen, er trolig det som kalles «spesialitetsprinsippet». Det er et prinsipp som gjelder på hele opphavsrettens område, og som nå er lovfestet i åndsverkloven (åvl. § 67 andre ledd). Spesialitetsprinsippet innebærer at bare det avtalen «klart gir uttrykk for», anses som avtalt. I praksis betyr dette at hvis noe er uklart i avtalen, skal den tolkes i opphaverens favør (jf. for eksempel Aakre et al., 2021, s. 366). Å beskrive nøyaktig og presist hvordan materialet kan brukes, er særlig viktig når det bare er begrensede bruksrettigheter som overdras, og ikke alle rettigheter (jf. Wessel-Aas, 2016, s. 26).

For noen situasjoner inneholder Rammeavtalen mer spesifikke regler. Når det gjelder *oppdragsgivers egen bruk* av stoffet, sier Rammeavtalen at oppdragsgiver kan «benytte og gjenbruke stoffet i oppdragsgivers redaksjonelle produkter, herunder også elektroniske arkiv, uavhengig av hvilke medier og plattformer stoffet gjøres tilgjengelig på (...)». Dette innebærer at en frilanser som leverer et produkt til en redaksjon, må godta at dette publiseres på de plattformene «som eksisterer på leveringstidspunktet», dersom ingenting annet er avtalt. Rammeavtalen presiserer imidlertid at dersom oppdragsgiver ønsker å bruke tidligere levert stoff på nye måter «som er vesentlig annerledes enn det som eksisterte da oppdragsavtalen ble inngått», må dette reguleres i en ny oppdragsavtale.

Videre regulerer Rammeavtalen såkalt *stoffutveksling*. Rammeavtalen sier at oppdragsgiver og frilanser kan «inngå avtale om at stoffet kan benyttes av andre virksomheter som er parter i eksisterende stoffutvekslingsavtaler». For at frilanseres materiale skal bli del av en stoffutvekslingsavtale, må det altså avtales. Dette følger også av åvl. § 68 andre ledd, som sier at bruksretten ikke kan «overdras videre uten samtykke». Hvis det inngås avtale mellom oppdragsgiver og frilanser om stoffutveksling, sier Rammeavtalen at stoffet kan benyttes «i samsvar med de til enhver tid gjeldende stoffutvekslingsavtaler som oppdragsgiveren er bundet av når oppdragsavtalen inngås». Det forutsetter at frilanseren blir gjort kjent med hvilke medievirksomheter som er omfattet av stoffutvekslingsavtalen. Hvis frilanseren senere mener bruken er mer omfattende enn det som er avtalt, har frilanseren rett til å kreve ytterligere vederlag, men «mindre endringer» kan likevel finne sted. Hvis oppdragsgiveren ønsker å selge frilanseres stoff til tredjeparter som *ikke* er parter i eksisterende stoffutvekslingsavtaler, må det inngås avtale om dette.

Når kan andre bruke frilanseres materiale *uten avtale*?

Hovedregelen i opphavsretten er altså at andre må inngå en avtale med frilanseren for å kunne bruke materiale frilanseren har laget. Det finnes imidlertid enkelte unntak fra dette utgangspunktet. Reglene for dette står i åndsverkloven og kalles låneregler eller avgrensingsregler (jf. Rognstad, 2019, s. 278). For journalister generelt er det særlig to avgrensingsregler som er viktige (jf. Børset, 2010; Wessel-Aas, 2016 og Hovlid, 2021, som også fokuserer særlig på disse avgrensingsreglene): Den såkalte nyhetsretten (åvl. § 36) og sitatretten (åvl. § 29).

Nyhetsretten finner vi i åvl. § 36. Den gjelder bare for de journalistiske, redaktørstyrte mediene (slik dette er definert i medieansvarsloven § 2³). Nyhetsretten kommer i en «gratisversjon» (kalt «fribruksregel» med juridisk terminologi) og en «betalingsversjon» (kalt «tvangslisens». Se for eksempel Rognstad, 2019, s. 281 flg. om forskjellen på fribruksregler og tvangslisensregler). Gratisversjonen forutsetter at materialet «inngår i» nyhetssaken. Det klassiske eksempelet er en nyhetssak om at et maleri er

3 Forarbeidene til åvl. § 36 viser til mediefridomslova § 2, men etter at denne ble opphevet i 2020 og erstattet av medieansvarsloven, er det naturlig å se hen til definisjonen i medieansvarsloven § 2, jf. Aakre mfl., 2021 s. 220.

stjålet fra et museum (se for eksempel Rognstad, 2019, s. 330). I en slik sak gjelder nyheten selve maleriet, og dermed kan maleriet gjengis uten å spørre om lov, og uten å betale for det. I visse tilfeller kan kanskje også det forhold at noen uttaler seg offentlig om en viktig hendelse for første gang, utgjøre en nyhetssak i seg selv som andre medier kan gjengi deler av, jf. tilsynelatende lagmannsrettens avgjørelse i Bodø Nu-saken, som vi straks skal komme tilbake til.⁴

Det er imidlertid ikke så ofte at materialet *er* selve nyhetssaken på denne måten. Som hovedregel må mediene derfor bruke betalingsversjonen av nyhetsretten (jf. Torvund, 2023, s. 177). Den innebærer at de ikke trenger å spørre om lov til å bruke materialet, men at de må betale vederlag for bruken. Denne betalingsversjonen av nyhetsretten kan benyttes på kunstverk, bilder, videoklipp og lydklipp som er offentliggjort (åvl. § 36 andre ledd, jf. åvl. § 20 fjerde ledd og § 23 fjerde ledd). For å bruke betalingsversjonen er det ikke nødvendig at materialet «inngår i» nyhetssaken, det er nok at det har en «tilknytning til» nyhetssaken. Denne betalingsversjonen av nyhetsretten gir mediene en ganske vid adgang til å bruke materiale i forbindelse med dekning av nyhetshendelser (jf. Aakre et al., 2021, s. 223). Det er derfor en regel som generelt er av stor praktisk betydning. Regelen er imidlertid *ikke* særlig praktisk overfor frilansmateriale. Det skyldes at loven også inneholder denne setningen: «Dette gjelder ikke verk som er skapt i ervervsvirksomhet med henblikk på gjengivelse i media» (åvl. § 36 andre ledd andre punktum). Formålet med dette unntaket er ifølge forarbeidene å hindre «snylting på konkurrerende medier».⁵ Unntaket omfatter materiale av «mer profesjonell karakter, hvor det er mulig å raskt klarere direkte med opphaver». I forarbeidene trekkes «de egentlige pressefotografier og pressetegningene» fram som eksempel på materiale som dekkes av unntaket. I juridisk teori er det antatt at også materiale fra frilansere omfattes av unntaket (Aakre et al., 2021, s. 224). Dette gir god mening, all den tid frilansere ikke produserer materialet sitt «tilfeldig», men profesjonelt, og det er relativt enkelt å klarere bruken med en frilanser.

Fordi gratisversjonen av nyhetsretten generelt ikke er så praktisk, og fordi den mer praktiske betalingsversjonen ikke kan brukes overfor frilansere, må det være riktig å si at nyhetsretten er lite relevant overfor frilansmateriale.

---

⁴ LB-2023-191319.

⁵ Jf. Prop.104 L (2016–2017) side 148.

I tillegg til nyhetsretten kan mediene også i noen tilfeller benytte seg av *sitatretten* for å bruke andres materiale uten avtale. Regelen om sitatrett finner vi i åvl. § 29. I motsetning til nyhetsretten er sitatretten alltid gratis.

Høyesterett har uttalt at formålet med sitatretten er «å sikre den alminnelige diskusjonsfrihet og meningsutveksling».⁶ Det innebærer at når man diskuterer, kritiserer eller kommenterer noe som noen andre har skrevet eller laget, kan man også sitere fra det. Gitt for eksempel at en frilansjournalist har laget en reportasje om det høyreekstreme miljøet i Norge, og en annen journalist er dypt uenig i deler av frilansjournalistens framstilling. Han skriver en kommentarartikkel om dette. Da kan journalisten bruke sitater fra frilansjournalistens reportasje for å få fram sine poenger og argumenter. Det er ofte umulig å få til en konstruktiv diskusjon uten å sitere andre.

Formålet med sitatretten er imidlertid ikke bare å sørge for diskusjon og meningsutveksling, men også å sikre ytringsfriheten og informasjonsfriheten mer generelt. Høyesterett har uttalt at sitatretten er viktig «for pressen som organ for informasjon».⁷ Å informere allmennheten om viktige hendelser er derfor også et legitimt sitatformål. Videre har Høyesterett uttalt at sitater også kan brukes «for å illustrere, utdype eller berike framstillingen i et nytt verk»,⁸ men da er det antatt at adgangen til å sitere er snevrere (jf. Rognstad, 2019, s. 313). Hvor langt denne delen av sitatretten rekker, er ikke helt klart ut fra gjeldende rett. Dette var et av spørsmålene i rettsaken mellom Bodø Nu og studentpodkasten Fængselspodden. I denne saken var det ikke bare spørsmål om nyhetsretten kunne anvendes, men også sitatretten. Saken dreide seg om at Fængselspodden hadde laget en episode der de intervjuet en mann som var dømt og satt i fengsel for å ha tent på et hus i Bodø. Et par uker senere publiserte avisa Bodø Nu en artikkel der de skrev om den samme brannen. Studentene bak podkasten gikk til sak mot Bodø Nu, fordi de mente artikkelen *i for stor* grad bygget på deres podkastepisode. Studentene mente dette var i strid med lovens ordlyd om at sitatretten bare kan brukes «i den utstrekning formålet betinger». Tingretten kom til at Bodø Nu hadde sitert for mye og dermed tillegnet seg «frukter av andres arbeid»,⁹ mens lagmannsretten konkluderte

---

6 Rt. 2010 s. 366 (Brent av frost) avsnitt 38.

7 Rt. 2010 s. 366 (Brent av frost) avsnitt 37.

8 Rt. 2010 s. 366 (Brent av frost) avsnitt 38.

9 TOSL-2023-18170.

med at siteringen var i tråd med god skikk og hadde hjemmel i sitatretten¹⁰. Saken ble anket til Høyesterett, men avvist av ankeutvalget.¹¹

Når det gjelder visuelt materiale, slik som *bilder, kunstverk og filmklipp*, er det ikke så ofte sitatretten kan benyttes. Det står i forarbeidene til loven at sitatretten er «snever» når det handler om visuelle verk,¹² og dette er også lagt til grunn av Høyesterett.¹³ For eksempel hevdet VG i Advokatfirma-saken at bruken av bildene var i tråd med sitatretten, men det fikk de ikke medhold i av Høyesterett.¹⁴ Høyesterett påpekte riktignok at sitatretten enkelte ganger *kan* gi adgang til å bruke visuelle verk, for eksempel korte filmklipp. Retten understreket at dette først og fremst kan gjøres når man «*omtaler* andres verk som ledd i allmenn kunstkritikk, debatt, forskning eller som ledd i faglige vurderinger».¹⁵ Den såkalte Brent av frost-saken gir et eksempel på dette: Her hadde NRK, i et talkshow, vist et klipp fra filmen «Brent av frost». Klippet ble vist i forbindelse med omtale av en annen film, «Kill Buljo», der en scene fra «Brent av frost» ble parodiert. For å gjøre det klart for seerne hvilken scene det var snakk om, viste NRK et klipp fra «Brent av frost», før de viste den relevante scenen fra «Kill Buljo». Høyesterett kom til at dette var en legitim sitatsituasjon, og at NRK klart kunne vise et klipp fra filmen.¹⁶

NRK ble likevel domfelt i Brent av frost-saken fordi sitatet var lenger enn nødvendig. Klippet var på 10 sekunder, og det var de to siste sekundene Høyesterett mente var for mye. Dette resultatet kan kanskje overraske mange journalister, fordi det verserer ulike «regler» i mediene om sitatrett og de «frie sekundene» – det vil si antall sekunder som man lovlig kan sitere fra andres lyd- eller bildemateriale uten å betale. Noen opererer med en 10-sekundersregel, andre 13 sekunder osv. Disse reglene er bransjeskapte og har aldri vært godtatt av noen domstol. Domstolene vurderer om vilkårene for sitatretten er oppfylt, og dette gjør de konkret i hver enkelt sak, ikke ut fra en generell regel om et visst antall frie sekunder.¹⁷

---

10 LB-2023-191319.

11 HR-2024-2137-U.

12 Prop. 104 L (2016–2017) side 133.

13 HR-2022-1113-A avsnitt 51.

14 HR-2022-1113-A avsnitt 53.

15 HR-2022-1113-A avsnitt 54.

16 Rt. 2010 s. 366 avsnitt 42.

17 Den eneste situasjonen der det finnes en sekund-regel, er ved visning av korte utdrag på TV fra begivenheter som andre TV-selskaper har eksklusive rettigheter til, for eksempel sportsbegivenheter. Her setter loven en øvre grense på 90 sekunder for hvor mye det er tillatt å vise (åvl. § 22 fjerde ledd).

Brent av frost-saken gir et eksempel på en situasjon der sitatretten *kan* anvendes på visuelt materiale, men som hovedregel må bruken av bilder, kunstverk og filmklipp hjemles i andre regler enn sitatretten (jf. Rognstad, 2019, s. 318). Det samme gjelder trolig for lydklipp, og iallfall klipp fra musikkverk, der sitatretten også er relativt snever (jf. Lassen, 1999, s. 773). For pressen er det særlig nyhetsretten i åvl. § 36 som er aktuell i stedet for sitatretten. Som vist ovenfor er «betalingsversjonen» av nyhetsretten mest praktisk, men denne kan ikke benyttes overfor frilansmateriale. Det innebærer at i de fleste tilfeller gir verken nyhetsretten eller sitatretten hjemmel til å bruke frilanseres bilder, kunstverk, filmklipp og lydklipp. Dermed må mediene som hovedregel følge utgangspunktet i opphavsretten og inngå avtale med frilanseren om bruk av slikt materiale.

Om stofftyveri: Hva skjer når andre bruker frilanseres materiale ulovlig?

Hvis frilanserens materiale har blitt brukt uten avtale, og verken nyhetsretten, sitatretten eller andre avgrensingsregler kan forsvare bruken, er materialet brukt ulovlig. Dette kalles ofte for *stofftyveri*. I slike tilfeller er det først viktig å avklare *hvem* som har rettighetene til materialet, og som eventuelt skal forfølge saken. Er det frilanseren selv, redaksjonen eller begge? Hvis materialet er publisert i én redaksjon etter avtale med denne og en annen redaksjon så forsyner seg av deler av materialet, er det avtalen med den første redaksjonen som blir avgjørende for hvem som har rettighetene til materialet.

Videre er det viktig å sørge for *dokumentasjon* på stofftyveriet. Kopi av det originale stoffet og kopi av publikasjonen der stoffet kanskje blir brukt ulovlig, vil være viktig dokumentasjon i en rettssak. Deretter må man gjøre en vurdering av om det faktisk foreligger stofftyveri, eller om bruken kan forsvares med nyhetsretten, sitatretten eller en annen avgrensingsregel. Det kan være lurt å forhøre seg med andre som har erfaring med disse reglene, når man skal gjøre denne vurderingen.

Hvis man kommer til at materialet har blitt brukt ulovlig og det foreligger stofftyveri, må man henvende seg til den man mener har krenket rettighetene. Dette bør gjøres skriftlig. I henvendelsen bør det komme klart fram hva man mener krenkelsen består av. Vær mest mulig *konkret og tyde-*

lig: Består krenkelsen av at det har blitt sitert for mye? Eller gjelder det manglende kreditering? Eller er stoffet brukt i en sammenheng eller endret på en måte som er krenkende? Det kan være en fordel å vise til paragrafene i åndsverkloven for å få klart fram hvilke regler man mener er brutt.

Et viktig spørsmål ved stofftyveri er *hvor mye penger* man kan kreve som erstatning for den ulovlige bruken. Åndsverkloven har relativt kompliserte regler om dette i § 81. Loven lister opp tre alternativer for hva man kan kreve:

- a. rimelig vederlag for bruken, samt erstatning for skade som følge av overtredelsen som ikke ville oppstått ved avtale om bruk
- b. erstatning for skade som følge av overtredelsen, eller
- c. vederlag svarende til vinningen som er oppnådd ved overtredelsen

Frilanseren må velge ett av alternativene. Man kan ikke kreve å få alle, men man har rett på det alternativet som gir mest penger (jf. Aakre et al., 2021, s. 416). Som vi ser, trekker loven et skille mellom vederlag og erstatning. Erstatning kan man bare kreve hvis man har lidt et økonomisk tap og kan bevise det. For frilansere vil tapet som regel bestå av at man ikke har fått vederlag. Da kan man enten bruke alternativ b) eller alternativ a), som gir rett på «rimelig vederlag». Ved vurderingen av hva som er rimelig vederlag i denne sammenhengen, må man legge vekt på omfanget av bruken, den økonomiske verdien for overtrederen, vanlig bransjestandard eller praksis på det aktuelle området og andre konkrete forhold.¹⁸

Sammen med rimelig vederlag kan frilanseren også kreve erstatning for tap «som ikke ville oppstått dersom det var inngått avtale om bruk», jf. alternativ a). Det kan særlig være utgifter man har hatt for å påvise, følge opp og stanse overtredelsen – det vil si typiske saksutgifter (jf. Rognstad, 2019, s. 515).

Hvis den som har brukt materialet ulovlig, har tjent mye på den ulovlige bruken (oppnådd en vinning), kan frilanseren kreve vederlag for dette etter alternativ c, dersom det gir mest penger.

I noen tilfeller har frilanseren også rett til *dobbelt* vederlag (åvl. § 81 andre ledd). For at dette skal være aktuelt, må overtrederen ha handlet *før-*

---

¹⁸ Prop. 104 L (2016–2017) s. 343.

settlig eller *grovt uaktsomt*. Et eksempel kan være at overtrederen har spurt frilanseren og fått nei, men likevel bruker materialet. I tillegg til at handlingen må være grovt uaktsom, må det ikke framstå «urimelig» at vedkommende må betale dobbelt vederlag. Et eksempel på at en frilansfotograf ble tilkjent dobbelt vederlag, har vi i en dom fra Oslo tingrett, der Studentsamskipnaden i Ås hadde brukt et av frilansfotografens bilder på sin Facebook-side. For dette ble fotografen tilkjent dobbelt vederlag på til sammen 6932 kroner.¹⁹

I noen tilfeller kan overtrederen være i *god tro*, for eksempel fordi vedkommende har spurt andre enn frilanseren om lov til å bruke materialet og fått samtykke til bruken. God tro gjør normalt ikke at overtrederen slipper ansvar (jf. åvl. § 81 fjerde ledd). Med mindre det framstår «urimelig», og det skal ifølge lovforarbeidene en del til,²⁰ må overtrederen likevel betale rimelig vederlag eller vederlag svarende til vinningen som er oppnådd ved overtredelsen.

De samme reglene gjelder når frilansere vil bruke andres materiale

Så langt har jeg tatt for meg situasjoner der *andre* vil bruke *frilanserens* materiale. Som nevnt gjelder reglene om opphavsrett også «motsatt vei», når frilanseren ønsker å benytte andres materiale.

I visse tilfeller kan nyhetsretten i åvl. § 36 gi frilanseren rett til å bruke andres materiale uten å inngå avtale. Forutsetningen er at det dreier seg om en nyhetssak. I loven brukes riktignok ikke ordet «nyhetssak», men i stedet det ganske uvanlige ordet «dagshending». En typisk dagshendingssak er en sak om en hendelse som har skjedd relativt *nylig*, og som det er behov for å formidle *raskt*. I Advokatfirma-saken uttalte imidlertid Høyesterett at «[o]gså undersøkende journalistikk, som typisk går over lengre tid og hvor det er avdekking av forhold av samfunnsmessig betydning som er formålet, må etter omstendighetene kunne omfattes».²¹ Det stilles med andre ord ikke noe strengt krav om tidsmessig nærhet mellom hendelsene og publisering for at nyhetsretten kan anvendes.

Nyhetsretten kommer, som vist tidligere, i en «gratisversjon» og en «betalingsversjon», og betalingsversjonen er den mest praktiske. Betalingsversjonen gir frilanseren rett til å bruke bilder, videoklipp og lydklipp som

---

¹⁹ TOSLO-2020-171574.

²⁰ Jf. Prop. 104 L (2016-2017) s. 346–347.

²¹ HR-2022-1113-A avsnitt 66.

har en «tilknytning til» nyhetssaken, så lenge materialet ikke stammer fra en annen profesjonell aktør. Opphaveren har krav på vederlag for bruken. I praksis vil det ofte være mest aktuelt å benytte bilder, videoklipp og lyd-klipp for å vise eller *dokumentere* en hendelse.²² Et eksempel på dette kan være en frilanser som lager en sak om en vinterstorm som herjer på Vestlandet. Hvis frilanseren finner et bilde på Facebook av en trampoline som har blåst av sted med vinden under nettopp denne stormen, har bildet en «tilknytning til» den konkrete saken. Da kan frilanseren bruke bildet uten å spørre om lov, men fotografen har krav på vederlag og kreditering.

Bilder, videoklipp eller lydklipp kan også ha «tilknytning til» nyhetssaken på andre måter enn ved å dokumentere en konkret hendelse. Et eksempel på dette har vi i Advokatfirma-saken. VGs redaksjonelle begrunnelse for å bruke fotografiene av advokatene var at de viste hvordan advokatene presenterte seg på hjemmesiden sin, og at lederen hadde forbindelser til et kriminelt miljø.²³ Det var altså ikke tilfeldig at akkurat disse bildene var valgt. Denne begrunnelsen aksepterte Høyesterett. Retten kom til at fotografiene hadde «en konkret tilknytning til innholdet i reportasjene», og dermed kunne nyhetsretten benyttes.²⁴ VG trengte ikke advokatfirmaets samtykke til å bruke bildene, men de måtte betale vederlag for bruken.

Dersom materialet bare utgjør en *ren illustrasjon* til nyhetssaken, har det ikke sterk nok «tilknytning til» saken. Det står i forarbeidene til den nye åndsverkloven at nyhetsretten ikke dekker slik bruk lenger.²⁵ Det er en innsnevring sammenlignet med tidligere rettstilstand.²⁶ Dersom frilanseren som lager en sak om vinterstormen på Vestlandet, ikke finner et bilde fra Facebook, men i stedet et vilkårlig bilde på internett av et tre som svaier i vinden, har bildet bare en tilknytning til den generelle *tematikken* i saken. Da vil kravet om tilknytning trolig ikke være oppfylt (jf. Aakre et al., 2021, s. 223). På samme måte er det grunn til å tro at Høyesterett i Advokatfirma-saken neppe ville akseptert VGs bildebruk dersom VG hadde brukt vilkårlige bilder som var tatt og offentliggjort/publisert i helt andre sammenhenger og på andre steder (jf. Wessel-Aas, 2024, § 36 note 3).

---

22 Prop. 104 L (2016–2017) s. 148.

23 HR-2022-1113-A avsnitt 82.

24 HR-2022-1113-A avsnitt 78.

25 Jf. Prop. 104 L (2016–2017) s. 148.

26 Prop. 104 L (2016–2017) s. 149.

Det er viktig å være klar over at betalingsversjonen av nyhetsretten ikke kan benyttes på *tekst*. Hvis frilanseren ønsker å benytte seg av andres tekst i sin nyhetssak, er det først og fremst sitatretten som kan gi hjemmel for det. Dersom bruken er i tråd med sitatretten, slik denne er skissert ovenfor, trenger frilanseren verken spørre om lov til å bruke sitatene eller betale vederlag for bruken.

I tilfeller der verken nyhetsretten, sitatretten eller andre avgrensingsregler gir frilanseren hjemmel til å benytte materialet, må frilanseren følge hovedregelen og inngå avtale med opphaveren. Det er i utgangspunktet frilanseren *selv* som har ansvar for å klarere rettighetene til andres materiale, ikke redaksjonen der materialet publiseres. I Rammeavtalen § 10 står det at frilanseren «er ansvarlig for at rettighetene til stoffet er klarert med tredjeparter for den avtalte utnyttelsen». Dette innebærer at søksmål fra kilder eller interessenter som føler seg krenket, vil måtte rettes mot frilanseren, mens medieselskapet ikke kan stilles til ansvar. Dersom frilanseren har inngått avtaler som kan begrense bruken av stoffet, heter det i Rammeavtalen at frilanseren plikter å opplyse om dette til oppdragsgiveren. Dersom det dreier seg om *bestilt stoff*, må frilanseren innhente samtykke fra oppdragsgiveren for å inngå slike avtaler som kan begrense avtalt bruk av stoffet.

I forbindelse med gjenbruk og eventuelt videresalg bestemmer Rammeavtalen at det er *oppdragsgiveren* som har ansvar for klareringen.

Oppsummering

Kravet om juridisk beskyttelse av journalistiske uttrykk har vært en sentral del av profesjonaliseringen av journalistikken og er viktig for den profesjonelle selvforståelsen. Ifølge professor i journalistikk Rune Ottosen (2004, s. 24) er opphavsretten en av de mest sentrale konfliktarenaene for det journalistiske rommet, og kommer også til å være det i årene framover. Opphavsretten gir frilansjournalisten retten til eget materiale og er et fundament for trygghet. Men i den digitale og globale medieøkologien er opphavsretten under press i en rekke land (Cohen, 2016).

Problemstillingen i dette kapitlet var *hvilke* opphavsrettslige regler som er særlig viktige for frilansjournalister. Reglene om overdragelser og avtaler er særlig viktige for frilansjournalister fordi de ikke har noe anset-

telsesforhold som regulerer overdragelse av rettigheter, slik ansatte journalister har. Reglene om nyhetsrett og sitatrett er også viktige for frilansjournalister, særlig når det gjelder hva slags materiale frilansere *selv* kan benytte seg av. Hva angår *andres* bruk av frilanseres *eget* materiale, er reglene om nyhetsrett mindre relevante fordi frilansmateriale faller inn under et unntak i loven. Frilansere kan være særlig utsatt for stofftyveri, og derfor er også reglene for dette, herunder hvor mye frilansere kan kreve betalt for stofftyveriet, viktige å kjenne til.

Referanser

- Børset, P. (2010). Opphavsrett – hva må du passe på? I A. Jensen (Red.), *Redaktørhåndboken*.
- Cohen, N. S. (2016). *Writers' rights: Freelance journalism in a digital age* (1. utg.). McGill-Queen's University Press.
- Hovlid, E. L. (2021). Journalisters rett til å bruke bilder og videoer hentet fra internett. *Lov og Rett*, 60(7), 413–438.
<https://doi.org/10.18261/issn.1504-3061-2021-07-04>
- Hovlid, E. L. & Aarli, R. (2020). *Publiseringsregler for journalister*. Gyldendal.
- Lassen, B. S. (1999). Retten til å sitere musikkverk. I L. Gorton (Red.), *Festskrift till Gunnar Karnell Stockholm*. Carlsson Law Network.
- Ottosen, R. (2004). *I journalistikkens grenseland: journalistrollen mellom marked og idealer*. IJ-forlaget.
- Rognstad, O.-A. (2020). Rimelig vederlag ved opphavsrettsoverdragelser – om åndsverkloven § 69. I H. Irgens-Jensen & C. Vislie (Red.), *Immaterialrett, kontrakter og erstatning*. Universitetsforlaget.
- Rognstad, O.-A., med bidrag fra Lassen, B. S. (2019). *Opphavsrett* (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Torvund, O. (2023). *Opphavsrett for begynnere* (3. utg.). Universitetsforlaget.
- Wessel-Aas, J. (2015). *Jus og sosiale medier* (2. utg.). Kommuneforlaget.
- Wessel-Aas, J. (2016). *Opphavsrett, fotorett og personbilder i nettpresset*. Cappelen.
- Wessel-Aas, J. (2024) *Karnov lovkommentar til åndsverkloven*. I Lovdata Pro, hentet 16.6.2025.
- Aakre, H., Fagernæs, S., Rieber-Mohn, T. & Aakre, H. (2021). *Åndsverkloven med kommentarer* (1. utg.). Gyldendal.